

מבית ההוראה

• בימה לעיון הלכה, בירור סוגיות ותשובות הלכתיות אקטואליות •

משולחן בית ההוראה - כפר חב"ד

חשיבותו של 'בית הוראה'

מאת הרב ישבעם סגל שליט"א

משפיע בכפר חב"ד

כתוספת לדברי אחי ורעי הרה"ח המשפיע הרב זלמן שיחי' גופין, המיוסדים על דברי רבותינו נשיאי חב"ד לדורותיהם, וביחוד דברי הרבי נשיא דורינו משיח ה', בשיחותיו ומאמריו - דברי אלקים חיים,

יש לצטט מדברי רבינו הזקן בעל התניא והשו"ע באגרת הקודש כט: "תנא דבי אליהו כל השונה הלכות מובטח לו כו'. וצריך להבין למה נקראו ההלכות בשם תגא וכתרה של תורה, וגם למה השונה הלכות דוקא מובטח לו כו' ולא שאר ד"ת?".

המסקנה שם בסוף האיגרת: "התורה שבעל פה הנקראת אשת חיל המולידה ומעמדת חיילות הרבה, כמ"ש 'ועלמות אין מספר', אל תקרי עלמות אלא עולמות, אלו הלכות דלית לון חושבנא כמ"ש בתיקונים, וכולן הן בחינת גילוי רצון העליון ב"ה הנעלם בתורה שבכתב. ורצון העליון ב"ה הוא למעלה מעלה ממעלת חכמה עילאה, וכמו כתר ועטרה שעל המוחין שבראש, לכן נקראו ההלכות בשם תגא וכתרה של תורה. והשונה הלכות מובטח לו שהוא בן עולם הבא ע"י התלבשות נר"י שלו ברצון העליון ב"ה".

ויש לציין את הקשר המיוחד בין לימוד ופסיקת ההלכות כראוי, לגאולה האמיתית והשלימה ע"י דוד מלכא משיחא, כדברי הרבי במאמרו: "בנוגע לענין של הלכה איתא בסנהדרין (צג ע"ב) שהמעלה המיוחדת של דוד (דלא כשאר המעלות שנימנו בדוד, שבכולם אמר שאול יהונתן בני כמוהו), היא, שהלכה כמותו בכל מקום, כפי שלמדים מזה שבו נאמר (שמואל א-טז) "והיו עמו". והיינו, שהענין דהלכה כמותו הוא לא מצד השכל, הבנה והשגה, כי אם מצד זה ש"היו עמו", שזהו ענין של סיעתא דשמיא, ובזה גופא משם הוי' דוקא, שהוא למעלה משם אלקים".

ובאיגרת נוספת: "וכמודגש כל זה בפתגם קצר של חכמינו ז"ל - והיו עמו, שהלכה כמותו בכל מקום. כי רק ע"י זה שהיו עמו מכוונים ההלכה, ובנוסח המשנה, ע"י שירתו קודמת לחכמתו".

והנה, הרבנים שי', מורי ההוראה והדיינים, המאוגדים בבית ההוראה דכפר חב"ד, הם תלמידי חכמים שירתם קודמת לחכמתם; ובוודאי ישתדלו בכל כוחם ויכולתם להחדיר את מודעות החשיבות של ההתנהגות המדויקת עפ"י ההלכה בשו"ע בכל שכבות הציבור שיחיו, לידים ומבוגרים.

החל מתינוקות של בית רבן - לחנכם בחינוך על טהרת הקודש, ובמיוחד בתחילת חינוכם, כמארז"ל: "תינוק משודע לדבר אביו מלמדו תורה ציוה לנו משה מורשה קהילת יעקב", מבלי לערב מושגים זרים, וזאת כדי לחסנם לקראת השנים שיגדלו ויזדקקו להיות עסוקים בענייני עולם הזה; וכלה בציבור המבוגרים - שינהלו את חייהם והנהגת משפחותיהם על פי התורה והמצוה כפסק ההלכות בשו"ע.

המשך בעמוד הבא >>

נצחיותה של ההלכה

מאת הרב שניאור זלמן גופין שליט"א

משפיע ישיבת תומכי תמימים המרכזית כפר חב"ד

מבואר בחסידות, ובהרחבה ובפרטיות יותר בשיחות הרבי, בנוגע לחלק ההלכה שבתורה, שהוא המבטא את רצונו העצמי של הקב"ה, ודווקא בו בא לידי ביטוי אמיתית נצחיות התורה.

על פי זה מבאר הרבי בלקוטי שיחות (חל"ד עמ' 114 ואילך), את הטעם לכך שהרמב"ם בסוף הלכות מלכים בכותבו את הראיות על ביאת הגאולה העתידה וביאת המשיח, אינו מסתפק בהוכחה מהפסוקים בפרשת נצבים ומנבואת בלעם, אלא מביא ראיה מהמצווה להוסיף עוד שלוש ערי מקלט לעתיד לבוא ש"מעולם לא היה דבר זה ולא צוה הקב"ה לתוהו":

דווקא על ידי כך שביאת המשיח נעשית חלק מעניינה של מצווה והלכה בתורה, העניין מקבל את הנצחיות המיוחדת של מצוות התורה, שהן "מצוה עומדת לעולם ולעולמי עולמים", בלי שום שינוי ובלי גירעון, היות והמצוות והלכות התורה הן הן רצונו העצמי של הקב"ה. וכידוע מאמר הרבי נ"ע ש"כל המצוות מתייחסות אל העצמות".

[מה שאין כן שאר חלקי התורה, הנצחיות שבהם יכולה להיות במשמעות רוחנית בלבד, ולא דווקא בפשטות הדברים בגשמיות. לקו"ש שם עמ' 117].

מכך ניתן ללמוד, עד כמה חשוב על פי חסידות ההידור והדיוק בשמירת ההלכה וקיום המצוות בדקדוק כפי הנדרש על פי שולחן ערוך. ייתכן מצב שהאדם רוצה לקיים את המצווה, את רצון העליון, והוא עושה כן בפועל ומשתדל לקיימה כראוי, אך מחמת חוסר ידיעה הוא לא דקדק באופן קיומה ולפעמים זה עלול לגרום שלא יצא ידי חובה. באופן זה, עם כל הרצון הטוב - הרי בפועל הוא לא קיים את המצווה רח"ל ולא נעשה "צוותא וחיבור" עם הקב"ה על ידי פעולתו! על פי זה מובן היטב מדוע לאורך כל הדורות מאז התגלות החסידות, המציאות בפועל הייתה שחסידיהם היו מהדרים ביותר במצוות ובדקדוקיהן, החל משלב הלימוד והידיעה איך לקיים את המצוות כראוי, וכלה בשלב המעשי - של הקיום בפועל בתכלית ההידור.

לאור זאת, ברצוני לחזק את ידי הרבנים שי' חברי בית ההוראה דכפר חב"ד, שענייניו הוא לחזק, לבסס ולבצר את מעמדה של ההלכה; לתת מענה בכל מצב, באופן "מקצועי", ובאופן זמין ונוח, כך שכל אדם יוכל לדעת מה רצון הקב"ה הנפסק בשולחן ערוך, על פי כללי התורה וכפי שהנחה אותנו הרבי בנוגע לפסיקת הלכה.

ויהי רצון שחפץ הוי' בידם יצלה, והדבר יוסיף ויפתח את הצביון הרוחני של כפר חב"ד תובב"א.

וברור אצלי ללא שום ספק, שמורי ההוראה והדיינים שי יהיו לעזר רב למוסד הרבנות בכפר חב"ד, וחפץ ה' בידם יצליח.

*

כל מי שמעורה קצת במתרחש בעולם של אחינו בני ישראל שומרי תורה ומצוות החרדים לדבר ה' יודע, כי בעשרות השנים האחרונות, בכל הקהילות, וכמעט בכל ישוב ובכל שכונה - הולכים ומוקמים 'בתי הוראה' שזוכים להנחיל את הדיוק בשמירת ההלכה בקהילותיהם בהצלחה.

עובדה זו נובעת משתי סיבות שונות:

(א) ב"ה הציבור הולך וגדל מאוד, ויש צורך במענה הלכתי מסודר, "מקצועי", זמין בכל תחומי ומקצועות ההלכה לקהל הולך וגדל של פונים.

(ב) בעקבות התפתחות הטכנולוגיה וריבוי האפשרויות והיכולות בכל תחום ותחום, נוצר הצורך של התמחות והתמקצעות מיוחדות בתחומים רבים ומורכבים, כדי לדעת לתת מענה הלכתי נכון ומדויק מכוון לאמיתתה של תורה באותו עניין.

באחת השיחות אומר הרבי (תורת מנחם תשמ"ז ח"א עמ' 509), ש"מזמן לזמן מתעוררות שאלות ובעיות חדשות, ובפרט בעקבות התפתחות המדע בדורות הכי אחרונים, שאלות ובעיות שלא היו בדורות שלפני זה, ויש צורך להתייגע ולמצוא את פתרון ההלכה בתורה, אחרי שמבררים את הנושא לאשורו ולבריו אצל המומחים לאותו דבר".

מכאן חשיבותו העצומה של מוסד 'בית ההוראה', וזו הסיבה שמוסד זה מתפשט והולך בקהילות קודש בני ישראל די בכל אתר ואתר.

למעשה, מוסד בית ההוראה נותן מענה לשלוש נקודות מרכזיות:

זמינות: כאשר יש ציבור גדול, יש צורך בזמינות הולכת וגדלה. כשיש מקום אחד שמאגד ומארגן כמה וכמה רבנים בצורה מסודרת, שמשקיעים עצמם בתורנות למען הציבור הזמינות מופלגת ומושלמת.

מקצועיות והתמחות: עולם ההלכה הוא גדול ונכבד, ארוכה מאריך מדה ורחבה מני ים, ובפרט כאמור שבדורות האחרונים המורכבות והסיבוכים רק הולכים וגדלים. לכן יש רבנים שמומחיותם היא בעיקר בתחום מסוים, ויש רבנים שמומחיותם בתחום אחר. בבית ההוראה נקבצים רבנים בעלי מומחיות שונות, וכך מעניקים לציבור מענה הלכתי נכון בתחום גדול יותר של נושאים, מבלי לאבד את הדיוק וה"מקצועיות" ההלכתית.

הגברת המודעות: הנקודה השלישית היא חינוכית. כיראי ה', כולנו מבינים את החשיבות לנאמנות קפדנית להלכה. בדור שלנו, הרבה סבורים שהם יכולים לפתור בעצמם בעיות הלכתיות משמעותיות שמתעוררות בד' אמותיהם. אולם זו טעות חמורה, משום שהרבה שאלות יכולות להיפתר נכון רק על ידי רב מורה הוראה מוסמך שעשה 'שימוש' אצל רב מורה הוראה שעשה 'שימוש' וכו' עד למשה רבינו ע"ה.

מוסד 'בית ההוראה', בעצם קיומו ופעילותו, וגם בעיסוקו בהסברה הלכתית מעשית ובהבאה לידיעת הציבור של עניינים ונקודות שחשוב לדעת - מעורר בקרב הציבור ומעצים את חשיבות ההלכה ואת מקומה של פסיקת ההלכה בחיי היום יום.

*

כפר חב"ד הוא ב"ה יישוב ענק, בלעה"ר, וכבר מזמן הורגש הצורך החיוני המהותי והממשי בהקמת 'בית הוראה'. זה כמה וכמה שנים שפועלים בכפר חב"ד כמה וכמה מורי הוראה ודיינים, אך זאת בצורה פרטית, התנדבותית, ובלתי מסודרת ומלוכדת.

וברוך ה' ואפיריון נמטי' - הבו גודל וכבוד - לועד כפר חב"ד הנבחר עפ"י דין תורה"ק, שהחליט, על פי בקשת משפיעי וזקני הכפר, למסד יותר את הפעילות המבורכת הזו על ידי הקמת 'בית הוראה' מסודר העומד לרשות הציבור בצורה נגישה, מקצועית ומוסדרת, ולפעלא טבא אמרינן איישר חילי, לגדל ולחזק את כפר חב"ד ומוסדותיו, אשר תחת נשיאות הוד כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו משיח ה', שיבוא ויגאלנו בגאולה אמיתית ושלימה בחסד וברחמים מ"ד ממ"ש.

עשיית איפור קבוע

מאת הרב ברוך בליזנסקי שליט"א

מורה צדק בבית ההוראה

שאלה:

האם מותר לאשה לעשות איפור קבוע המצוי בימינו, או שמא יש בכך בעיה הלכתית?

תשובה:

לכתחילה יש להימנע מלעשות דבר זה משום חשש איסור כתובת קעקע החמור, ואין להתירו אלא במקרים מיוחדים ובהתייעצות עם רב.

וליתר פירוט ונימוק:

במכוני הקוסמטיקה המצויים בימינו, מציעים לנשים לעשות איפור קבוע המחזיק מעמד לתקופה של כמה שנים. איפור זה מתבסס על החדרת פיגמנטים בעלי צבע אל מתחת לפני העור, על מנת שהצבע יישאר שם לאורך זמן.

על פעולה זו יש לדון האם יש בה משום איסור כתובת קעקע' או לא. שהרי פעולה זו עשויה באותה המתכונת: ראשית חורטים במחט חשמלית, ואחר כך ממלאים את הצבע.¹

והנה, הפוסקים הראשונים נחלקו האם כתובת קעקע העשויה לאורך זמן אך אינה נשארת לעולם (מעין הנידון בשאלה זו, שהאיפור הקבוע עמיד למשך כשלוש שנים ולא לעולם), האם יש בה איסור כתובת קעקע או לא.² אך דעת המתירים בנידון זה, אינה יכולה לשמש בסיס להתיר בנידון שלפנינו, כיוון שכתבו הפוסקים, שעיקר מחלוקת זו הוא לעניין חיוב המלקות על לאו זה שהוא מן התורה; אולם עצם האיסור - בוודאי ישנו בדבר זה לדברי הכל.³

אך ישנה מחלוקת נוספת בין הפוסקים בעניין כתובת קעקע: האם כתובת קעקע האסורה היא כתובת שיש בה אותיות דווקא,⁴ או שמא כל שריטה שהיא, אף ללא אותיות, אסורה.⁵

ונושא זה משליך באופן ישיר על נידון דידן - איפור קבוע, ובהמשך למחלוקת זו נחלקו פוסקי זמננו האם ישנו איסור של כתובת קעקע באיפור קבוע הכולל צבע ללא אותיות.⁶

כמו כן נחלקו הפוסקים האם כתובת קעקע העשויה לנוי אף היא אסורה או לא, ובפרט כאשר מדובר על נשים, שאמרו חכמים "אין אשה אלא ליופי".⁷

ולמעשה, למרות שיש פוסקים שכתבו להקל בזה משום כבוד הבריות מאחר שלדעתם אין כאן אלא איסור דרבנן,⁸ וכן משום שיש הסבורים שאיסור כתובת קעקע אינו אלא כשכותב לשם עבודה זרה,⁹ מכל מקום דעת רובם¹⁰ של הפוסקים היא לאסור זאת משום עצם פעולת הקעקוע הנעשית במהלך החדרת האיפור.¹¹ ועל כן אין להקל בזה אלא במקרים של צורך מיוחד, בו ברור שיש בכך משום כבוד הבריות וכיו"ב.

1. ראה רמב"ם הלכות עבודה זרה פרק יב הלכה יא. טושו"ע יורה דעה סימן קפ.

2. ראה שו"ת והיה העולם חושן משפט סימן טו אות ב. וראה גם שם סוף אות ד. ובשו"ת ושב ורפא סימן מה כתב, שהגם שאין האיפור נכנס בעומק ככתובת קעקע אסור כיוון שדי בכך שנכנס בין העור ללבשר.

3. דעת הריטב"א במסכת מכות כא ע"ב. רש"י גיטין כ ע"ב ד"ה כתובת ובפירושו לויקרא פרק יט פסוק כח. וכן כתב בכל בו הלכות עבודה זרה סימן צו, שכתובת קעקע היא דוקא כשאינה נמחקת לעולם; ואילו דעת הר"י מלוגיל ונימוקי יוסף במסכת מכות שם, שכל כתובת קעקע העשויה לאורך זמן אסורה.

4. ראה שו"ת והיה העולם שם סוף אות ב.

5. ראה שו"ת מעיל צדקה סימן לא על פי רמב"ם הלכות סנהדרין פרק יט הלכה. סמ"ק סימן עב. רבינו פרץ ור"י מלוגיל במסכת מכות שם. וכן הוכיח הגאון רבי עזרא בצרי שליט"א רב"ד בירושלים בקובץ תחומין חלק י עמוד 282 מדברי המאירי במסכת מכות שם.

6. ראה שו"ת והיה העולם שם אות ג ושכן דעת המנחת חינוך מצווה רנג בשיטת הרמב"ם שם.

7. ראה בדברי הפוסקים שהובאו בהערות הקודמות.

8. ראה כתובות מט ע"ב.

9. ראה בהרחבה בקובץ תחומין שם וכן דעת הגר"ע יוסף ז"ל (למרות שבשו"ת והיה העולם הביא בשמו לאסור, הרי שלאחר מכן בספרו טהרת הבית חלק ג' עמודים לג-לד חזר בו ודעתו נוטה להתיר). שו"ת בנין אריאל עמוד 116.

10. ראה שו"ת סימן קפ ס"ק ו ובהמצוין בספר טהרת הבית שם.

11. ראה שו"ת והיה העולם שם בשם גדולי פוסקי דורנו. שו"ת שבט הלוי חלק י סימן קלו. שו"ת להורות נתן יורה דעה סימן סד. שו"ת מגילת ספר יורה דעה סימן טו. שו"ת נתיבות אדם סימן מג. וראה בהרחבה בקובץ אור ישראל גליון ט"ו עמוד ט"ז ואילך.

12. ראה שו"ת נודע ביהודה מהדורא תניינא בעזר סימן קלה. שו"ת ושב ורפא שם. שו"ת והיה העולם שם אות ג ובסוף אות ד גם בשם הגאון רבי אפרים גרינבלט שליט"א מחבר שו"ת רבבות אפרים.

מתי ולשם מה מותר למכור ספרי קודש?

כמה הלכות חשובות בדיני כיבוד הספרים

מאת הרב ישראל הלפרין שליט"א

דיין ומו"צ בבית ההוראה

לכבוד "דין נצח", חג הספרים, ה' טבת, מובאות כאן כמה שאלות

למוכרם כדי לקנות אחרים במקומם.

שאלה א:

רואה גם בפתחי תשובה⁵ שהביא את דברי התפארת למשה על יו"ד סי' ער, שסבר שהאיסור מלכתחילה הוא רק על ספר תורה בלבד. ובשו"ת אגרות משה⁶ כתב, שגם לדעת האוסרים, הרי זה רק כאשר אין לו הרבה ספרים, "אבל כשיש לו הרבה - רשאי למכור". וראה גם בשו"ת שבט הלוי⁷ שכתב, שאם מוכר ספרים כדי לקנות ספרים יפים ומהודרים יותר - מותר.

וכאשר מדובר במקרה שמלכתחילה קנה את הספר על דעת שאם יצטרך יחליפו, ועל דרך נער בר מצווה המקבל ספרים במתנה, שהנותן שקנה את הספר קנה על דעת שאם ירצה המקבל יחליפו, וכן המקבל קיבל על דעת כך את הספר לרשותו, אזי ישנו גם ההיתר של הט"ז⁸ הסובר שבמצב כזה מותר למכור ספר קודש. ובמשנה ברורה⁹ כתב שדין זה מדובר אפילו לגבי ספר תורה¹⁰, וכל שכן בשאר ספרים¹¹.

[בספר פלא יועץ¹² הובא בשם ספר חסידים מעשה מבהיל, וז"ל: "מעשה באחד שהיה לו ספר הזוהר יתר, ומכרו, וקראוהו בחלומו בהמה, ואמרו לו שראשי תיבות בהמ"ה: ב'ערתי ה'קודש מ'ן ה'בית".

אך נראה לומר, שאין כוונת הפלא יועץ שאסור למכור על מנת לקנות ספרים אחרים, שהרי כתב שם לפני זה, שאפילו אם יש לו ספרים כפולים לא ימכור "אם לא על מנת לקנות אחרים תחתיהם". ומשמעות העניין היא, שגם לדבריו אם מוכר הספרים הכפולים שיש לו כדי לקנות אחרים - הדבר מותר ללא פקפוק. ונראה, שדברי הספר חסידים הנ"ל אמורים כלפי המוכר שלא על מנת לקנות ספר קודש אחר במקומו¹³].

שאלה ג:

נער בר מצווה שקיבל כמה סטים של משניות מהוצאות שנות. האם מותר להורים לקנות ממנו את הספרים הכפולים בכדי לתתם כמתנות בהזדמנויות אחרות, במטרה שאותה הכסף ישמור הבן לעצמו ויעשה בו כרצונו?

תשובה ג:

אין ראוי למכור ספרים ולהשתמש בכסף לצרכי חולין.

ליתר ביאור ונימוק:

ההיתר שנתבאר לעיל תשובה ב למכור ספרים עוסק, במצב שהאדם משתמש בכסף שמקבל כתמורה לספרי הקודש, לשם קניית ספרי קודש אחרים, או שהוא מחליף ספר קודש אחד בספר קודש אחר; אבל למכור ספרי קודש ולהשתמש בכסף לצרכי חולין - אין נכון לעשות זאת. פעולה זו מפקיעה לגמרי את קדושת ספרי הקודש¹⁴.

אמנם במקרה שמלכתחילה כל הקנייה הייתה על דעת החלפה, יש מקום להקל יותר¹⁵, אך למעשה גם בזה ראוי להחמיר בהוצאת הכסף לענייני חולין. ובפרט כאשר מדובר בנער בר מצווה, שזה עתה נכנס לעול מצוות ומתחיל את דרכו בעבודת ה' כ'בר חיובא', שאין ראוי שיקל בדברים אלו הנראים כהפקעת קדושה וחליפי קודש בחול. וק"ל.

המשך בעמוד האחורי

5. שם ס"ק יא.

6. יו"ד א, סי' קסג ד"ה ומה.

7. ח"א סי' מא, סוף אות ג.

8. באו"ח סי' קנג ס"ק י.

9. סי' קנג ס"ק סב.

10. במשנה ברורה שם כתב, שבאופן זה יהיה מותר לעשות בכסף כל מה שירצה. אך בט"ז שם לא נזכר פרט זה, וראה לקמן בתשובה הבאה.

11. וראה מ"ש לקמן בהערה 19 מדברי הפרי מגדים אודות מכירת ס"ת כדי לקנות ספרים שעל ידם יוכל ללמוד תורה.

12. מערכת ספר.

13. בשו"ת משנת יוסף ח"ג (סי רצב) ביאר, שהמעשה שבספר חסידים קאי רק במכירת ספר הזוהר הקדוש, שיש עליו קדושה מיוחדת ומעין קדושת ס"ת, ולכן חמורה מכירתו יותר משאר ספרים. והוסיף שאולי כן הוא בשאר ספרי קבלה. וצ"ע ובירור בכ"ז.

14. שו"ת משנת יוסף ח"ג סי' רצא אות ה. חו"ש (על ריבית עמ' קסב) ועוד.

15. ראה לעיל הערה 8.

בבית הכנסת שלנו ישנו איש יקר הדואג בכל שבוע להבאת חוברות 'דבר מלכות' לבית הכנסת. כדי שלא יילקחו החוברות, התקין אותו אדם שרשראות הקבועות בבימה או בשולחן, ולהן מחוברות חוברות ה'דבר מלכות'. אך לעיתים קורה שהחוברות נשמטות מהשולחן ונשארות תלויות על השרשראות, כשהן משתלשלות באוויר כלפי מטה. האם יש בזה בעיה הלכתית?

תשובה א:

אסור להניח את החוברות במצב שהן תלויות באוויר ע"י השרשראות, אלא יש להקפיד שהן יהיו מונחות תמיד על גבי שולחן או מקום אחר מכובד ומוגבה.

ליתר ביאור ונימוק:

מציאות זו המתוארת בשאלה, מופיעה להדיא בשולחן ערוך אדמו"ר הזקן, וז"ל: "סידורים הקבועים בלוחות שבהן שלשלת של כסף, אסור לתלות בה, שהלוחות אינן דומות לכיס, לפי שהן מחוברות לסידור, והרי הן כסידור עצמו".

כוונת הדברים היא: כידוע, ישנו איסור לתלות תפילין, ומבאר אדה"ז שם: "מפני שהוא דרך בזיון". אמנם אם התפילין מונחות בכיסן מותר לתלותן. ומובא שם, שספרי הקודש דינם כתפילין, ולכן אסור לתלותם גם כן. ועל פי זה, כאשר ספר הקודש מחובר בשרשראות, אסור להביא למצב שהוא משתלשל באוויר על ידי השרשראות, כיוון שיש בזה בזיון הספר.

על כן, למעשה צריך להקפיד שקובץ ה'דבר מלכות' וכיו"ב המחובר ע"י שרשראות, יהיה מונח תמיד על גבי השולחן ולא תלוי באוויר, אפילו אם אינו נוגע ברצפה, כיוון שעצם תלייתו באוויר נאסר משום בזיון כתבי הקודש.

שאלה ב:

יש לי הרבה כרכים של 'תורת מנחם' אך אין לי סט שלם. כעת יש הזדמנות לקנות סט שלם במבצע מוזל. האם אני יכול למכור את הכרכים שיש לי בכדי להשתמש בכסף לצורך קניית הסט החדש?

תשובה ב:

מותר למכור ספרי קודש לצורך קניית ספרי קודש אחרים.

ליתר ביאור ונימוק:

במגן אברהם² עומד על סתירה הקיימת לכאורה בין המבואר בשולחן ערוך יורה דעה³, ש"מצות עשה על כל איש מישראל לכתוב לו ספר תורה... ואינו רשאי למכרו, אפילו יש לו הרבה ספרי תורה. ואפילו אין לו מה יאכל רק ע"י הדחק... ואפילו למכור ישן כדי לקנות חדש, אסור... (ו)האידינא מצוה לכתוב חומשי תורה ומשנה וגמרא ופירושיהן ולא ימכרם אם לא ללמוד תורה ולישא אשה" - שעל פי זה אסור למכור ספרי קודש כמו ספר תורה; ובין המבואר בשולחן ערוך אורח חיים⁴, שם הובאה דעה המתירה זאת.

ומתוך המגן אברהם, שהאיסור המבואר ביורה דעה הוא רק "כשהקדישן לבית המדרש לקרות בהן רבים". והיינו שאם הספרים הוקדשו לצורך הרבים, דינם חמור יותר ולכן אסור למכרם אפילו כדי לקנות ספרים אחרים; אך אם נקנו הספרים לצורך היחיד - יהיה מותר למכרם כדי לקנות בהם ספרים אחרים.

ועל פי זה, בנידון דידן שהספרים נקנו לצורך היחיד, יהיה מותר לו

1. או"ח סי' מ ס"ב.

2. סי' קנג ס"ק כג.

3. סימן ער סעי' א-ב.

4. סי' קנג ס"י.

מדריך הלכתי להכשרת כבד

מאת הרב בנימין כהן שליט"א

מורה צדק בבית הוראה

ככלל, בזמנים האחרונים מוצרי העוף והבשר מגיעים לצרכן כשהם מוכשרים לחלוטין ומוכנים לבישול מצד דרישות ההלכה. זאת לבד מהכבדים (ובכשרות 'מהדרין' על פי רוב המדובר הוא בכבד עוף), שניתן למצוא כבדים טריים כאשר הם משווקים בלתי מוכשרים כלל. הסיבה לכך היא, מפני שעל פי ההלכה הכשרת כבד¹, בניגוד לחלקי העוף האחרים, אינה יכולה להתבצע על ידי מליחה בלבד: "הכבד יש בו ריבוי דם. לפיכך לכתחילה אין לו תקנה לבשלו על ידי מליחה"², ויש צורך בפעולות נוספות.

להלן נציג בתמצית את הדרך להכשיר כבד באופן עצמאי כהלכה:

- א. בשלב ראשון יש לשטוף את הכבדים.
 - ב. לאחר מכן יש לחתוך את הכבדים בחיתוך עמוק שתי וערב (לאורך ולרוחב)³.
 - ג. לאחר מכן יש לשטוף היטב⁴ שוב את הכבדים (בגלל שעלול לצאת מהם דם המצוי בתוך החלק הפנימי של הכבד).
 - ד. אחרי ההדחה השנייה, יש לזרות מלח על הכבד. כמות המלח היא: מעט יותר מהכמות שרגילים למלוח לשם מאכל.
 - ה. המליחה צריכה להתבצע בסמיכות מיידית להנחת הכבד על האש ואין להשתהות כלל בין המליחה לצלייה (כדי שהמלח לא יתמלא בדם). אם הכבד השתהה עם המלח לפני הצלייה, צריך לשאול שאלת רב, שכן יש סיכוי רב שהכבד ייאסר באכילה⁵.
 - ו. יש לצלות על אש בינונית/נמוכה⁶.
 - ז. בעת צליית הכבד אין צולים דברים אחרים⁷.
 - ח. ניתן לצלות על מנגל חשמלי (בדרגת חום נמוכה). אך יש לדאוג לכך שהכלי עם המים שמצוי בתחתית "מנגל חשמלי", יהיה בעת צליית הכבד ריק ממים.
 - ט. לא ניתן לבצע "צלייה" של כבד במיקרוגל.
 - י. הצלייה צריכה להתבצע באמצעות כלי מנוקב. לכן אין לעטוף כבד בנייר כסף וכדומה, או להניחו על גבי קרקעית מקור האש או על גבי משטח אחיד שלם. מקובל, וזו הדרך הנוחה והנכונה, להשתמש ברשת מברזל, שניתן לרכוש בזול.
 - יא. משטחים שכבה אחת בלבד של כבדים על גבי הרשת, ומניחים אותה על האש.
 - יב. יש לייחד את הכלי לצליית כבד בלבד, כי לא ניתן יהיה להשתמש בה לצליית מוצרים אחרים מלבד הכבדים ללא ליבון. ויש להטביל את הרשת בטרם השימוש בה, ולאחרי השימוש בה להשאיר אותה על האש מס' דקות (ראה בהערה⁸).
 - מטעם זה, עדיף, באופן כללי, שלא להשתמש בעת הצלייה בכלים שמשמתימים עמם לדברים אחרים מלבד צליית כבד. אם למשל נעצו מזלג בכבד בעת צלייתו - יש לעשות שאלת רב בנוגע לכשרותו.
 - יג. יש להמתין שצד אחד ייצלה, ואז להפוך את הכבדים ולצלות את הצד השני. באמצעות רשת הדבר ניתן לביצוע ביתר קלות.
 - יד. בכל משך זמן הצלייה עד שהכבד מוכן לאכילה, אין להסירו מן האש. כשהופכים את הכבד, יש לשים לב לכך שהכבד נשאר סמוך לאש או למקור החום, אחרת עלולה להיווצר בעיה. אם קרה שהסירו מן האש תוך כדי צלייה והחזירו - יש לעשות שאלת רב.
 - טו. שיעור הצלייה הרצוי: שיהיה מוכן לאכילה⁹.
 - טז. אחרי הצלייה יש להדיח את הכבד במים שלוש פעמים¹⁰.
- (יש שכתבו, שבימינו ששוטפים הכבדים תחת זרם מים שבברז, ויוצאים מים בשפע רב - נחשב הדבר כהדחה שלוש פעמים¹¹).

1. והוא הדין לאברים אחרים, דוגמת לב, אלא שאנו נוהגים שלא לאכלם, ע"פ דברי הש"ך בסיון ע"ב המביא מהגמרא בהוריות שאכילת לב משכחת, ובשם התשב"ץ הביא שנמנע אפי" מאכילת לב של עוף. ולהדגיש שאין בזה איסור או בעיית כשרות חלילה, אלא שנוהגים להימנע מאכילתם.
2. שולחן ערוך, יו"ד, סימן עג, א.
3. הרמ"א (שם) מעיר שאם מנקבים את הכבד בניקובים רבים באמצעות סכין, גם אם אינן בצורת שתי וערב, זה גם טוב. אבל נוהגים לחתוך שתי וערב.
4. במיוחד לאור מה שנוהגים לזרות מלח סמוך לצליה (כמבואר בסעיף הבא), והמלח תכונתו שמבליע דם, ומכיון שהחיתוכים מוציאים דם בעין, ע"כ חובה להדיח לפני המליחה והצליה.
5. ראה ס' סט ס"ח. פמ"ג, שפ"ד, סק"א.
6. ראה שו"ת מנחת יצחק ח"ה ס' יז. יודגש, שאם צלה באש גבוהה, השאלה היא בנוגע לבישול אחר צלייה, אבל ודאי שכשר לאכילה לכתחילה. וראה שו"ת חשב האפוד ב, טו. הכשרות, עמ' רנה, הערה ער.
7. ראה ס' עג ס"ד.
8. יש להשאיר את הרשת - אחרי הסרת הכבדים - לעוד זמן מה על האש, כדי שיהיה "ליבון קל". לפי דעת הפרי מגדים (ס' עו שפ"ד סק"ג ובמש"ז סק"י) לעניין זה די בליבון קל. וראה גם בהכשרות, עמ' רנה, הערה רצה.
9. ט"ז ס' סט סקנ"ד.
10. ס' עו, ב' ושו"ך סקט"ו. וראה גם ס' עג, א, ה.
11. מבית לוי יו"ד עמ' טו הערה יד ועוד.

הנקודה הפנימית בחיי היום-יום שעל ידה נשלמת הכוונה

הוראת הלכה הוא ענין נעלה יותר מתלמוד תורה סתם, פלפולא דאורייתא. אמנם גם פלפולא דאורייתא הוא באופן ש"אלו ואלו דברי אלקים חיים", אך ענין זה הוא בדרגה כזו שגם בשורשו ושורש שרשו יש בו ענין של התחלקות, שזהו שם אלקים, לשון רבים; מה שאין כן הלכה היא משם הוי'. כמארו"ל 'והוי' עמו שהלכה כמותו', למעלה לא רק משם אלקים סתם, אלא גם מ'אלקים חיים'. וטעם הדבר הוא, לפי שהלכה היא הנקודה הפנימית בחיי היום-יום שעל ידה נשלמת הכוונה שנתאוהו הקב"ה להיות לו ית' דירה בתחתונים, דירה לו יתברך, לעצמותו.

(תורת מנחת ח"ט עמ' 104)

מתי מותר לומר לגוי להפעיל את מערכת החשמל בשבת?

מאת הרב חיים פרוס שליט"א

מורה צדק בבית ההוראה

והשיבו לו: 'רצונינו ליתן לך אבל מה נעשה שא"א למצוא בחשך', והיה מדליק נר ושותה היי"ש והולך לו, והשתמשו לאורו.

"ונראה דהיתר גמור הוא באינו יהודי שאינו רגיל בו וליכא למיחש שמערים ואף על גב דהישראל עושה הערמה בזה, מ"מ מה איכפת לנו סוף סוף ההדלקה היא בשבילו בלבד; משא"כ אם האיני יהודי הוא המערים הוה ההדלקה בשביל הישראל".
והביאו דבריו באחרוני זמנינו.

ויש להעיר, ממה שסיפר אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע: "פעם כלו הנרות בשבת קודש אצל הצמח צדק, קרא לאינו יהודי ואמר שיתן לו כוס יי"ש, וידליק נר, וככלותו לשתות, כבהו, ויאמר לו הצמח צדק שיתן לו עוד, ויהי כאשר הדליק הנר עוד פעם, ויצוהו הצמח צדק לחכות בחדר עד שיתן לו", כדי שלא יחזור ויכבה הנר ככלות לשתות.

אמנם כל זה ייתכן בגוי שאינו מכירו, אך גוי המכיר "פטנט" זה הרי זה הערמה ואסור. ובספרי האחרונים נוטים לומר, שגוי של שבת הגר בשכונת היהודים, אינו עושה זאת עבור היי"ש אלא עבור היהודי, ואם כן ההיתר אינו קיים.

עוד חשוב להבהיר: היתר זה קיים רק כאשר בנוגע להדלקת אור ובזמן ובמקום החושך, אך כאשר מדובר על תיקון מערכת החשמל במקום בו ישנו אור - ההיתר אינו קיים, כמובן.

היתר בעל העיטור

בשולחן ערוך מובאת שיטת בעל העיטור המתיר אמירה לגוי לצורך מצוה.

ובספר מאור השבת ח"א מובא מכתבו של הגרשז"א ע"ה בעניין זה, וז"ל: "אגיד לו נאמנה שמיום עמדי על דעתי ראיתי שמקילים לקרוא לגוי ואחר כך מרמזים לו לעשות מלאכה ברמז שאינו של צווי אך לא הבינותי כלל ההיתר בזה וכמו שהעיר דרק במקום דליקה התיירו לקרוא לגוי.

"מלבד אם נאמר שההיתר שלהם היה משום צורך מצוה שסמכו על בעל העיטור המובא ברמ"א סימן רע"ו סעיף ב'. אולם גם זה קשה להבין, דהרי רוב הפוסקים חולקים על סברא זו וכמו שכתב הרמ"א וגם האחרונים החמירו בזה וכמו שכתב בשם השל"ה עיין שם בא"ר סקי"ב ובשו"ע הרב סעיף ז ובמשנ"ב סק"ד.

"אך מעולם לא כתבתי בשום מקום בזה כיון שאיני רוצה שיהא כתוב בשמי לאיסור בזה שהוא דבר שנהגו להקל ולעומת זה איני רוצה לומר היתר בזה".

אך כחסידי חב"ד חשוב לצטט בהקשר זה את דברי אדמו"ר הזקן⁵ לגבי היתר זה וז"ל: "כל אדם צריך להחמיר לעצמו שלא לומר לנכרי להדליק נר אף על פי שיושב בחושך ואינו יכול לאכול סעודת שבת, לפי שרבו האומרים שלא התיירו שבות במקום מצוה... ודבריהם עיקר. לפיכך אין להקל כלל בזה אפילו לצורך גדול".

*

יש כמה מקרים נוספים שבהם מותר לומר לגוי לעשות מלאכה בשבת, אך מפני קוצר היריעה לא הובאו כאן, ובהזדמנות אחרת בע"ה נאריך בזה.

שאלה:

באמצע השבת התנתק זרם החשמל בבית. האם מותר לקרוא לגוי בכדי שיחבר את החשמל חזרה?

תשובה:

איסור אמירה לנכרי לעשות מלאכה בשבת כולל כמה פרטים:

- א. איסור אמירה לגוי בין בשבת ובין בחול שיעשה מלאכה בשבת.
- ב. איסור הנאה ממלאכת גוי שנעשית על ידו עבור היהודי, אפילו עשה זאת מעצמו.
- ג. חיוב על היהודי הרואה שהגוי עושה מלאכה עבורו למחות על כך.
- ד. כל מקום שאמירה לנכרי לעשות מלאכה אסורה, אסור גם לרמוז לו לעשותה.

על-פי כללים אלה מובן, שכאשר אירעה תקלה במערכת החשמל בבית, אסור לבקש מהגוי לתקן אותה; וגם אם הוא יבוא ויתקן מעצמו את התקלה - יש למחות בו ולומר לו להימנע מכך.

אם בכל זאת הוא עבר ותיקן את התקלה - אסור ליהודי ליהנות ממלאכת הגוי. לכן, אם הגוי לא שמע בקולנו והדליק את האור בבית, אמנם אין חובה לצאת מהבית, אך אסור לעשות פעולה לאור החשמל שלא היה ניתן לעשותה ללא הפעלת החשמל בשבת.

אבל ישנם כמה מקרים יוצאים מן הכלל שבהם מותרת האמירה לגוי לעשות מלאכה מסוימת בשבת. בחלק ממצבים אלו נעסוק בשורות הבאות.

כאשר ישנו חולה בבית

כאשר יש חולה, אפילו חולה המוגדר הלכתית כחולה שאין בו סכנה (והיינו חולה שאינו מסוגל להתהלך ומוכרח לשכב במיטתו מחמת חוליו, כמו כן מי שיש לו מיחושים שגורמים לו לצער וכאב כל כך עד שכל גופו נחלש מהם, אזי למרות שאינו שוכב במיטתו, מכל מקום הרי הוא מוגדר כחולה שאין בו סכנה²), הדין הוא שמותר לומר לגוי לעשות מלאכה לצורכו. לדוגמה: אם יש חולה בבית הזקוק לאינהלציה³, או שלצורך הטיפול בו בלילה זקוקים לאור, וכן כל כיו"ב - מותר לומר לגוי שיתקן את התקלה במערכת החשמל.

כמו כן אם יש קטן בבית שמפחד להיות בחושך - במצב זה הוא נחשב כחולה, ומותר לומר לגוי להדליק את האור.

כמו כן כאשר שורר קור חזק - כולם נחשבים כחולים לגבי צינה, ויהיה מותר לומר לגוי להפעיל את החימום.

שבות דשבות

ישנם מצבים נוספים שבהם מותר לומר לנכרי לעשות מלאכה, והוא כאשר מדובר על שבות דשבות. והיינו אמירה לנכרי לעשות מלאכה האסורה בשבת מדרבנן בלבד. באופן זה מותר לומר לו לעשות את המלאכה כאשר מדובר על צורך מצווה, או צורך חולה קצת, או בהפסד ממון מרובה.

אך הקביעה מהו שבות דשבות צריכה להיבחן בכל מלאכה בפני עצמה, וראוי לשאול על כך רב המתמצא בדינים אלו.

הדלקת אור לצורכו של הנכרי

היתר נוסף הובא בערוך השולחן⁴ וז"ל:

"ונהירנא בילדותי, היו נוהגין בלילי שבת בחורף שהלילות ארוכות היו קורין לאינו יהודי לשאול לו: 'רצונך בצנצנת יי"ש?', והיה אומר שרוצה,

1. לכללות דינים אלה, ראה שו"ע אדמו"ר הזקן סימנים: רעו. שז סעיפים ג-יב. שכה.
2. שו"ע אדמו"ר הזקן סי' שכח סעיף יט.
3. לפעמים מצב זה יש בו ספק סכנה ודינו קל יותר, אך אכ"מ.
4. יש אומרים, שבמצב כזה צריך לומר לגוי שיתקן את המכשירים שאין בהם צורך לחולה.
5. אורה חיים סימן רעו.

6. מרשימת מוצאי חג הפסח תרצ"א.

7. מעניין מנהגו של אותו גאון, שאינו רוצה להוציא איסור מפורש על דבר שנוהגים בו היתר.

8. בסימן רעו סעיף ח.

מעשר כספים מדמי הנוכה - מבוגרים וילדים

מאת הרב אליהו קירשנבאום שליט"א

דיין בבית ההוראה

שאלה:

האם דמי הנוכה חייבים במעשר כספים? והאם בעניין זה יש הבדל בין אדם מבוגר, נער לאחר גיל בר-מצוה או ילד לפני גיל בר-מצוה?

תשובה:

למנהגנו, נתינת מעשר מן הרווחים הכספיים היא כעין חובה¹. בכלל רווח כספי הוא גם סכום כסף הניתן לאדם במתנה², ועל כן באופן עקרוני גם דמי הנוכה חייבים במעשר כספים.

והנה, לגבי חיוב נתינת מעשר כספים, נחלקו הפוסקים³ האם חיוב זה חל רק על אדם המתפרנס בכבוד בכוחות עצמו, או גם על עני.

ועל פי זה, אדם מבוגר המתפרנס בכוחות עצמו, החייב בנתינת מעשרות מכלל רווחיו - הרי הוא חייב בנתינת מעשר גם מדמי המתנות ודמי הנוכה שהוא מקבל.

אולם נער צעיר הסמוך על שולחן אביו, שאין לו הכנסה חודשית קבועה והוא תלוי בפרנסתו באחרים - הדבר שנוי במחלוקת האם הוא חייב במעשר כספים או לא: יש אומרים שכיוון שאין ידו משגת והוא אינו יכול לפרנס את עצמו הרי הוא פטור מחיוב זה; ויש אומרים, שמעשר כספים דינו כמו מעשר עני שגם עניים ממש חייבים בו.

בהקשר זה, יש לציין שממכתבי הרבי עולה, שבכל מצב כלכלי בו האדם נמצא, ראוי ונכון שיתן מעשר כספים. ואפילו במקרה של דוחק מיוחד, עד שישנו קושי אמיתי לאדם להפריש מעשר מהכנסותיו המצומצמות הנצרכות להוצאות בני ביתו המרובים והמוכרחים - גם אז ראוי שהאדם יתן לצדקה לכל הפחות חלק קטן מהכנסותיו, ואת שאר דמי המעשר ירשום לעצמו כחוב. ולכשירוויח ה' לו - יתן סכום זה לצדקה.

ועל-פי זה, גם בחור צעיר, ראוי ונכון ביותר שיפריש מעשר מכל הכנסותיו, כולל דמי המתנות ודמי הנוכה שמקבל.

ילד הסמוך על שולחן אביו, יכול לזכות בדמי הנוכה לעצמו?

שאלה נוספת בנושא זה היא - האם לבחור צעיר, שאין לו רשות ממונית לעצמו אלא הוא סמוך על שולחן אביו, יש את היכולת לזכות לעצמו בכסף שהוא מקבל; או שמא הכסף שייך מעיקר הדין לאביו שעל שולחנו הוא סמוך? והנפקא מינה לגבי מעשרות:

אם הכסף הניתן מהאבא לבנו נשאר עדיין ברשות האב, לא חלה על כסף זה חובת מעשר חדשה, מאחר שהאבא כבר הפריש מעשר מהכנסתו הכללית; אולם אם הכסף הגיע לרשות חדשה, רשותו של הבן, הרי שחלה על כך חובת מעשר חדשה (בבן גדול לאחר גיל מצוות - חובה זו היא מעיקר הדין⁴; ובבן קטן שלפני גיל מצוות - מדין חינוך⁵).

וכך גם לגבי כסף הניתן לבן מאחרים: אם הבן, הסמוך על שולחן אביו, זכה בכסף לעצמו - חל על הבן חיוב מעשר חדש; ואם האבא זכה בכסף זה - הרי שעליו מוטלת החובה לעשר כנגדו.

שאלה זו מתחזקת יותר כאשר מדובר על ילד לפני גיל בר-מצווה, שכלל מעשיו אין להם תוקף הלכתי, וכך גם לגבי קנייניו⁶. ועל פי זה נשאלת השאלה - האם הכסף הניתן לו כדמי הנוכה, על ידי הוריו או אדם אחר, הוקנה לו והרי הוא ברשותו העצמית; או שמא אין בכוחו לקנות מאומה לעצמו, והכסף שייך לאביו שעל שולחנו הוא סמוך?

והנה, לגבי עצם היכולת של ילד לפני גיל מצוות לזכות ולקנות מתנה

1. כך עולה ממכתבי הרבי בזה - ראה שולחן מנחם ח"ה עמ' פג ואילך. בטעם ויסוד חיוב זה, ייתכנו כמה אופנים שהוזכרו בפוסקים, ואכ"מ.
2. ראה חקרי לב י"ד סי' קב. משפט וצדקה פ"ה ס"ה.
3. ראה פרטי הדעות בזה בפוסקים ותשובות סי' רמט ס"ג ובנסמן שם.
4. לדעת הפוסקים הנ"ל שגם עני חייב במעשר כספים.
5. יש לעיין האם חובת חינוך היא רק ממון האב, או שמא היא חלה גם על ממון הבן. וצ"ע ובירור מנ"ל לומר חידוש כזה.
6. ראה חו"מ סי' רלה.

הניתנת לו - מבואר בשו"ע⁷, שכאשר דעת אחרת מקנה אותו הוא יכול לזכות ולקנות מתנה הניתנת לו, אם הוא הגיע לבגרות כזו שכאשר נותנים לו צרור הוא זורקו; ואילו כאשר נותנים לו אגוז הרי הוא נוטלו.

אך כל זאת הוא לגבי עצם היכולת לקנות ולזכות במתנה הניתנת לו; אולם במצב שהבן סמוך על שולחן אביו, ישנם מצבים שבהם ההלכה קובעת, שרשות אביו מפיקעה את קניינו האישי של הבן, וממונו נכנס לרשות האבא.

בעניין זה ישנן כמה וכמה דעות בראשונים, אך ההלכה פסק הרמ"א⁸, וכן פסק אדמו"ר הזקן⁹, שישנו הבדל בזה בין בן קטן לפני גיל מצוות לבן גדול לאחר גיל מצוות: אצל בן קטן הסמוך על שולחן אביו - האבא זוכה במתנה הניתנת לו; ואילו אצל בן גדול הסמוך על שולחן אביו - הבן זוכה לעצמו במתנה הניתנת לו¹⁰.

אומדן דעתו של הנותן

והנה, גם בבן קטן שפסק הרמ"א ואדמו"ר הזקן שמתנה הניתנת לו הרי היא של אביו, נראה מדברי כמה פוסקים שזהו דווקא בדברים שאין מטרה ורצון של הנותן שייקנו ויהיו ברשותו העצמית של הבן, מקבל המתנה; אולם בדברים שיש מטרה לנותן שהם יהפכו להיות שייכים לבן עצמו - גם בן קטן הסמוך על שולחן אביו זוכה לעצמו¹¹.

ועל פי זה, על ממון זה חלה חובת מעשר חדשה, גם אם הנותן כבר הפריש עליו מעשר כספים¹².

והנה, כידוע כ"ק אדמו"ר עורר בהזדמנויות רבות על מנהג נתינת דמי הנוכה לילדים, וביאר בהרחבה את הטעם בזה, שהוא בכדי שלילדים תהיה אפשרות לתת צדקה מכספם ולהרגילם בכך¹³. ועל פי זה יש לומר, שדמי הנוכה הניתנים לילדים, ניתנים באופן כזה שייקנו לילדים¹⁴; ואחת המטרות העיקריות בזה היא - שיתנו מכסף זה צדקה. ועל פי זה, בוודאי שיש לילדים לתת לכל הפחות מעשר כספים מכסף זה, כיוון שפרט זה הוא חלק עיקרי בנתינת הכסף להם¹⁵.

אשר על כן ראוי להרגיל ולחנך את הילדים, לתת לצדקה לכל הפחות מעשר מהסכום אותו הם מקבלים כדמי הנוכה, ועל דעת כן ניתן להם הכסף.

7. חו"מ סי' רמג ט"ו ברמ"א. שולחן ערוך אדמו"ר הזקן הלכות מכירה ומתנה סי'.

8. חו"מ סי' ע"ד ס"ב.

9. בהלכות הפקר והשגת גבול ס"ט.

10. ולהעיר, שבקצות החושן ובנתיבות המשפט סי' ע"ר שקו"ט מה דין הבת לעניין זה (ברמ"א עצמו לא נפתר עניין זה), ונחלקו בכך למעשה.

11. אך בשולחן אדמו"ר הזקן שם כתב להדיא: "אם נתנו מתנה לבנו ובתו הקטנים... הרי היא שלו... לבנו ולבתו הגדולים... הרי היא שלהם". והיינו שדין הבן והבת שווים בעניין זה.

12. אף שבמעשי ידיו של הבן פסק הרמ"א שם להיפך. ואכ"מ.

13. בסמ"ע סק"ח שם, כתב לבאר את החילוק בין בן קטן לבן גדול כך: בבן גדול "איכא למימר הנותן הקפיד להיות דווקא של הבן, משא"כ בנתן לבנו הקטן, שמתמא אינו משומר בידו וזולת דעת אביו השומר ונתנו לקטן אדעתא דאבוה". והיינו שההבדל בין קטן לגדול תלוי באומדן דעתו של הנותן. ועפ"ז י"ל, שבכל מצב שבו אמדינן דעתו של הנותן שברצונו להקנות לבן דווקא, י"ל שהבן קונה.

14. ועפ"ז מתורצת הקושיא שבביאור הגר"א סק"ו שם.

15. וראה מחנה אפרים הלכות זכיה ומתנה ספ"ב, שכאשר נותנים לקטן הסמוך על שולחן אביו מתנה על מנת שלא יזכה האבא, הבן זוכה לעצמו.

16. ולהעיר גם מדברי הגמרא סוכה מו, ב: לא לקני איניש לולבא לינוקא כו', וברש"י שם משמע, דמיירי באב הנותן לבנו.

17. ועל פי זה אולי י"ל, שבמקומות ובזמנים בהם יש רגילות לתת לילדים מגיל מסוים כסף לעצמם (דמי כיס וכיו"ב), והם שומרים עליו לבדם ומשתמשים בו לפי רצונם - כסף זה נקנה להם, גם לפי דברי הרמ"א ואדה"ז האמורים לעיל.

18. ואם נאמר שאי אפשר לחייב את הילד שלפני גיל מצוות לתת מעשר מממונו, אולי יש לומר שכשיגדיל יהיה חייב לתת מעשר מכסף זה. ומצאתי שכעין זה כתב אחד המחברים משמו של הגרש"א ע"ה.

19. יסוד העניין של נתינת מעות לנערים בקשר לעניין הצדקה, מבוסס על דברי המגן אברהם הלכות הנוכה סי' עת"ר סק"א ובפרי מגדים שם.

20. ראה ספר השיחות תשמ"ט ח"א עמ' 122 (בתרגום): "להסביר לילדים בהדגשה, שהכסף ניתן להם, באופן שזה נעשה דבר שלהם, לעשות עם זה מה שלב יהודי רוצה. ובוודאי הם מעצמם יתנו חלק מזה לצדקה".

21. ולכן, גם אם נאמר שחובת החינוך בדרך כלל היא רק ממון האבא ועל כסף שקיבל הילד מאדם אחר אי אפשר לחייבו לתת מעשר בקטנותו, מכל מקום בדמי הנוכה, שחלק מהותי מסיבת הזכייה של הבן בכסף היא החינוך לנתינת צדקה, יש לומר שיש על הבן כעין חיוב לתת צדקה מכסף זה.

מתי יכול אדם לדרוש תשלום עבור הצעת תיווך או שידוך?

מאת הרב אברהם מאיר רבינוביץ שליט"א

דיין בבית ההוראה

שאלה:

ישבנו כמה חברים בהתוועדות חסידית. במהלך ההתוועדות, אחד האברכים סיפר שהמשכיר שלו הודיע לו על סיום תקופת השכירות, והוא אינו יודע מה יהיה אתו ועם משפחתו, היכן ימצאו דירה להשכרה. פתאום נזכרתי שאני מכיר מישהו שמעוניין להשכיר את דירתו, ובמקום הצעתי לאותו אברך שיפנה אליו. ב"ה העניין נשא פירות והשכירות יצאה אל הפועל.

לאחר זמן סיפרתי לאשתי את השתלשלות הדברים, ומיד היא שאלה: מדוע לא תבקש דמי תיווך? זו בדיוק עבודתו של המתווך!

קעת שאלתי היא, האם אכן ביכולתי לדרוש במקרה כזה דמי תיווך, ואם כן מה הסכום שביכולתי לתבוע?

תשובה:

לגבי השאלה העקרונית האם במקרה שלא סיכמו ביניהם על תשלום ותעריף עבור שכר תיווך - חייב או פטור, התשובה היא, שגם אם לא דיברו על כך שהמתווך הוא מתווך - חייב הנהנה לשלם דמי תיווך על פי הלכה (זאת למרות שעל פי החוק האזרחי, אם לא חתמו על הסכם תיווך והמתווך אינו בעל רישיון תיווך - הוא אינו זכאי לקבלת תמורה).

דבר זה נלמד מדין היורד לשדה חבירו העשויה ליטע ונטעה ברשות והשביחה, שההלכה היא - שחייב הנהנה לשלם כשיעור השבח או כשיעור ההוצאה (הסך הגבוה מביניהם). ומכך למדו הפוסקים, שגם אדם שתווך עיסקא בין שני גורמים, כיוון שהוא גרם הנאה לשני הצדדים - הם מחוייבים לשלם לו על הנאה זו היות וזו פעולה שנהוג לקחת עליה שכר והוי כשדה העשויה ליטע.¹

על כן, למרות שהמתווך אינו מתווך רשמי אלא אדם מן השורה, מכל מקום כיוון שהצדדים נהנו מפעולת תיווכו - חייבים הם לשלם.

וז"ל הרמ"א בחו"מ סימן רסד ס"ד: "כל אדם שעושה עם חבירו פעולה או טובה, לא יוכל לומר בחנם עשית עמדי הואיל ולא צויתך, אלא צריך ליתן לו שכרו". ועל דרך זה כתב בשו"ת הב"ח ס"ח כח על מקרה שאדם הציע שידוך ללא שסיכם עם הצדדים על שכרו וז"ל: "ראו חכמי הדור שהכל רגילים לתת לשדכן מעצמם יתר על שכר, ובטלה דעת זה נותן טרחו כפי אשר יאות המסרב אצל כל אדם; ותו, דאנן סהדי דאם היה מתנה עמו השדכן היה נותן לו בערך זה".²

אך כל זאת נכון כלפי אדם שחשב בשעת מעשה שפעולתו היא עבור קבלת שכר כמתווך, באם העניין יצא אל הפועל; כמו כן אם מדובר על פעולה שאינה נעשית באופן טבעי כטובה עבור חבר, אלא האדם הכניס את עצמו לעניין בצורה כזו הנעשית בדרך כלל לשם קבלת שכר. כגון: להרים

1. מהר"ם פרק הכותב פ"ה א', ביאור הגר"א חו"מ ס' פז ס"ק ק"ז.
2. ועל דרך זה כתב בשו"ת משנה שכיר חו"מ ס' כד.

כמה טלפונים לשם בירור והבאת העניין לידי פועל וכיו"ב;

אולם אדם שעושה לחבירו טובה באמצע התוועדות וכיו"ב, ומוסר לו מידע לתועלתו מתוך מחשבה טובה לעזור לזולתו ובשעת מעשה לא חשב כלל על שכר והדבר היה מופרך בעיניו - אינו יכול אחר כך לדרוש עבור טובה זו דמי תיווך.³

ובמקרה שמלכתחילה חשב האדם לעשות טובה לחבירו בחינם, אבל לפני שנגמרה העסקה חזר בו ואינו רוצה להמשיך לפעול למען העיסקא אלא אם כן ישלמו לו דמי תיווך על פעולתו - חזרתו חזרה, ואם הצדדים רוצים שהוא ימשיך בפעולתו, הם חייבים לשלם לו דמי תיווך.⁴ אך אם הם רוצים להמשיך את העניין לבדם מבלי לשלם לו - הרשות בידם.

ובמקרים שהדין מחייב לשלם דמי תיווך למציע ההצעה - התעריף נקבע על פי הנהוג המקובל בשוק באותו תחום. ולעניין שכירות דירה, בדרך כלל המקובל הוא לגבות שכר של חודש אחד.

כל הנ"ל נכון גם כלפי הצעת שידוכים.

מכל הנ"ל עולה להלכה כך:

א) כאשר מציע ההצעה התכוון לגבות תשלום על כך, וודאי שחייבים הצדדים לשלם דמי תיווך המקובלים באותו מקום ובאותו עניין.

ב) כאשר מציע ההצעה לא התכוון לקבלת תמורה והדבר היה מופרך בעיניו, אלא הציע זאת כטובה ועזרה לחבר בלבד - הוא אינו יכול לדרוש תשלום לאחר סיום פעולתו.

ג) אם בשעת מעשה לא חשב על נושא התשלום כלל, יש לבדוק אם הדבר היה מופרך בעיניו ורק עכשיו משנה דעתו, או שמא לא חשב על זה, אבל אילו היה חושב על הנושא, היה מבקש על כך תשלום.

והדבר תלוי אם הוא סוג אדם שהיה לוקח תשלום על הצעה כזו, יכול הוא לדרוש תשלום גם כעת; ואם לאו - הוא אינו יכול לדרוש תשלום לאחר הצעתו. עניין זה משתנה מאדם לאדם, והוא תלוי גם באופי החברות עם מקבל ההצעה וכו' וכו'.

ד) אם מלכתחילה התכוון להציע ולעזור לחבירו בחינם, אבל לאחר זמן החליט לבקש על כך דמי תיווך, אם לצורך סגירת העיסקא נדרשת פעולה נוספת מצידו - חזרתו חזרה, ויכול הוא לבקש דמי תיווך מהצדדים כתנאי להמשך פעולתו.

3. כן כתב רעק"א חו"מ קפה סק"י בשם מהריק"ש. וראה ערך לחם ס"ב. וראה באבני מילואים ס"י כח סקמ"א, שהעושה בחינם הוי כמחילה. וגם לפי דברי הנתיבות המשפט בס"י יב סק"ה שמחילה בלב אינה מחילה, הרי אם מוחל לפני שחל החיוב - מהני מחשבה בלב ג"כ.
וראה הישר והטוב ח"ב עמ' קנט, שאם לא חשב לקבל כסף, לא חל מלכתחילה חיוב דמי תיווך, משום שכל מהות חיוב זה תלוי בכך שכן הנהוג לשלם על מסירת מידע, ועל כן, אם חשב לעשות בחינם - הרי אין זו פעולה המחייבת אלא נחשב כסיפור דברים בעלמא, עיי"ש
4. וכן כתב מהרי"ק ס' קלג (הובא בב"י ס' שלג). רעק"א שם. וראה סמ"ע ס' רסד סק"כ.

המשך בעניין מעשר כספים - מסקנות להלכה:

ד) ילד קטן הסמוך על שולחן אביו שמקבל כסף כמתנה רגילה והוא אינו רגיל לשמור כסף לבדו¹⁶ - הסכום שייך מעיקר הדין לאביו, ועל האב לראות שהופרש מסכום זה או כנגדו מעשר כספים.¹⁷

ה) ילד קטן הסמוך על שולחן אביו שקיבל דמי חנוכה - יש לומר שהכסף נעשה שייך לילד. וכחלק מחובת החינוך המוטלת על האבא היא, להרגיל את הבן להפריש מסכום זה מעשר כספים. זוהי חלק ממטרת זכיית הבן בכסף זה.

16. ולגבי ילד שרגיל לשמור כסף בעצמו - ראה לעיל הערות 11-12.
17. ואם האבא אינו רוצה לזכות בכך ולהתחייב במעשר על סכום זה - אין זוכין לו בעל כורחו ולא נכנס לרשותו.

הודעה בדבר מענה טלפוני זמין ונגיש ע"י רבני בית הוראה:

הרב ברוך בליזינסקי שליט"א

דיני אורח חיים, איסור והיתר
052-7707212

הרב ישראל הלפרין שליט"א

או"ח, עירובין, איסור והיתר ודיני ממונות
058-3200748

הרב בנימין כהן שליט"א

או"ח, איסור והיתר, טהרת המשפחה
050-6550711

הרב חיים פרוס שליט"א

או"ח, איסור והיתר, טהרת המשפחה
052-7707250

הרב אליהו קירשנבוים שליט"א

דיני ממונות וריבית
054-6761359

הרב אברהם מאיר רבינוביץ שליט"א

דיני ממונות וטהרת המשפחה
052-7189233

מענה בדואר אלקטרוני: beithoraah@gmail.com

המשך מעמוד 3 - דיני כיבוד ספרים:

כך יתרבה ויתעצם לימוד התורה בכמות ובאיכות, הרי זה דומה להיתר למכור ס"ת כדי ללמוד תורה, שבכלל זה הוא ההיתר למכור ס"ת כדי לרכוש גמרא, מפרשים וכו' אם אין לו דרך אחרת להשיגם¹⁹.

ועל כן, למעשה בשעת הצורך יש על מי לסמוך להתיר דבר זה. אך ראוי לוודא שנתורה בבית כמות מכובדת של ספרי יסוד ושאר ספרים שימושיים בנגלה ובחסידות, כאמור לעיל.

*

לסיום עניין זה, ראוי לציין 'מעשה רב' בנושא החלפת ספרים שאין משתמשים בהם בספרים אחרים שכן יהיו בשימוש. הדברים מופיעים כמה פעמים במכתבי הרבי, ולהלן מובאת אגרת בנושא זה, בה מציין הרבי את התועלת בדבר:

המכתב מיועד לרב אלכסנדר סנדר מענקין וז"ל הרבי (אגרת ה'תקי):
"כמדומה בעת שיחתנו העירותי, שבודאי במשך נסיעותי מוצאים ספרים בבתי הכנסיות וגם בבתי פרטים המונחים כאבן שאין לה הופכים להבדיל ואין משתמשים בהם, שכדאי לשלחם לכאן באם יקרי המציאות הם וכיו"ב, ולתת במקומם להקהלה סדורים חומשים קיצור שו"ע וכיו"ב והתועלת מובנת. ולפלא שאינו מזכיר ע"ד הנ"ל אף שתקותי שלא שכח העניין".

וראה כעין זה במכתב לשליח הרב דובער בוימגרטרן ע"ה, אגרת ה'תשיא.

19. הפמ"ג סי' קנג (א"א סוס"ק כד) דן אם יש היתר למכור ס"ת כדי "לקנות גמרא ופוסקים ופרושיהן", אם לא יהיו לו ספרים ללמוד באופן אחר, "דאי אפשר ללמוד בלא ספרים", אמנם הוא סייג זאת בלשון "צ"ע". אך במקדש מעט [הנדפס עם ס' דעת קדושים] סי' ער (יו"ד) ס"ק כד הביא דברי הפמ"ג למעשה ובפשיטות, ע"ש.

שאלה ד:
אני מעוניין לקנות את המאגר התורני "אוצר החכמה", ובכדי לממן זאת החלטנו, אני ורעייתי, למכור את הש"ס הענק העשוי עם כריכת עור יקרה שקיבלתי בעת החתונה. האם הדבר מותר?

תשובה ד:

בדבר זה נחלקו כמה פוסקים. ולמעשה נראה, שאם האדם זקוק לכך לצורך הגדלת והוספת לימודו, יש מקום להתיר זאת.

אך גם בעידן הטכנולוגיה וניצולה כראוי ללימוד התורה, חשוב לוודא שיהיו לאדם ספרים רבים כפשוטו בספריית ביתו, בכדי שיוכל ללמוד ולעיין בהם, ובפרט שבשבת ויו"ט, זמנים שניתנו להוספה בלימוד התורה הק', אי אפשר להשתמש בתוכנת המחשב. הדברים אמורים במיוחד לנו, חסידי חב"ד, שריבוי הספרים בבית הוא אחת מההוראות שהורנו הרבי: 'בית מלא ספרים' - יבנה וחכמיה.

ליתר ביאור ונימוק:

לגבי רכישת תקליטור ותוכנת מחשב של מאגר ספרים תורניים מכסף של מכירת ספרי קודש, יש הסוברים¹⁷ שגם זה בכלל הורדה מקדושת ספרי הקודש. והביאו ראיה לדבריהם, מכך שכאשר ספר קודש נופל ח"ו לארץ - יש חובה להרימו ולנשקו; אולם תקליטור אין בו שום דין של קדושה ואין עניין לנשקו אם נפל. אך יש שסברו¹⁸, שכיון שעל ידי

17. ראה חשוקי חמד סנהדרין עמ' קכ. וכן היא דעת הגר"א בנצאל שליט"א ועוד.
18. ראה משנת יוסף שם סי' רצב.